

Ryszard Pęczkowski¹

Realizacja konstytucyjnego prawa do nauki w praktyce edukacyjnej. Spojrzenie pedagoga

Słowa kluczowe: Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej, konstytucyjne prawo do nauki, polski system edukacji, ustawy, akty wykonawcze.

Keywords: Constitution of the Republic Poland, constitutional right to education, polish education, system, the Law, executive acts.

Streszczenie

Zmiany polityczne, gospodarcze i społeczne, które zaistniały w Polsce po 1989 r., sprawiły, że jednym z pierwszych obszarów życia społecznego, który został poddany gruntownym zmianom prawnym, był system edukacji, zmianom, które, jak dowodzi praktyka, mają charakter ciągły. Celem artykułu jest próba oceny realizacji konstytucyjnego prawa do nauki (art. 70) oraz praw pokrewnych (art. 53, ust. 3 oraz art. 73) w kontekście organizacji i funkcjonowania polskiego systemu edukacji. Jest to spojrzenie pedagoga, który od wielu lat analizuje rozwiązania legislacyjne kolejnych władz resortu edukacji w kontekście codziennej praktyki edukacyjnej, ze szczególnym uwzględnieniem skutków wprowadzanych rozwiązań formalno-prawnych.

---

¹ ORCID ID: 0000-0001-5200-4845, doktor habilitowany, Katedra Badań Szkoły, Instytut Pedagogiki, Kolegium Nauk Społecznych, Uniwersytetu Rzeszowskiego. E-mail: ryszard@ur.edu.pl.

Abstract**The Implementation of the Constitutional Right to Education
in Educational Practice. An Educator's Perspective**

The political, economic and social changes that took place in Poland after 1989 meant that one of the first areas of social life that was subject to thorough legal changes was the education system, changes which, as practice proves, are of a continuous nature. The aim of the article is an attempt to evaluate the implementation of the constitutional right to education (Art. 70) and related rights (Art. 53, paragraph 3 and Art. 73) in the context of the organization and functioning of the Polish education system. This is the view of a pedagogue who has been analyzing the legislative solutions of subsequent authorities of the Ministry of Education in the context of everyday educational practice for many years, with particular emphasis on the effects of the introduced formal and legal solutions.

✱

Prawo do nauki powszechnie uznaje się za jedno z najważniejszych praw człowieka, a dostęp do edukacji, będący efektem jego realizacji, za największe osiągnięcie współczesnych społeczeństw². Wobec nieustannego, bardzo dynamicznego rozwoju systemu edukacji w Polsce, prawo do nauki w coraz większym stopniu postrzegane jest jako prawo indywidualno – społeczne. Fakt ten bardzo wyraźnie został wyeksponowany w uzasadnieniu wyroku Trybunału Konstytucyjnego z 2000 r., w którym stwierdza się, że: „prawo do nauki należy do podstawowych praw jednostki we współczesnym społeczeństwie. Prawo to musi być postrzegane zarówno w kategoriach dobra i wartości indywidualnej, jak i ważnego, podstawowego dobra społecznego. Urzeczywistnienie prawa do nauki jest nie tyle jakimś szczególnym przywilejem współczesnego człowieka, ale stanowi nieodzowny warunek rozwoju społeczeństwa i jednocześnie pełnego uczestnictwa jednostki w życiu społecznym”³. Szcze-

---

² H. Zięba-Załucka, *Prawo do nauki*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz encyklopedyczny*, red. W. Skrzydło, S. Grabowska, R. Grabowski, Warszawa 2009, s. 390–391; B. Banaszak, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2012, s. 414–423.

³ Wyrok TK z 8 listopada 2000, sygn. akt SK 18/99.

gólne znaczenie prawa do nauki w kontekście indywidualnego rozwoju jednostki, jak i społeczeństwa sprawia, że prawo to w ujęciu konstytucyjnym wyróżnia się bogatą treścią normatywną⁴. Moim celem nie jest interpretacja czy też dyskusja z zawłościami prawnymi związanymi z przepisami Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej, uchwalonej w 1997 r.⁵ Moim zamiarem jest analiza funkcjonowania polskiego systemu edukacji w kontekście realizacji przepisów konstytucyjnych bezpośrednio lub pośrednio determinujących tworzenie podstaw prawnych organizacji i funkcjonowania edukacji w Polsce. Będzie to spojrzenie pedagoga, który od wielu lat analizuje rozwiązania legislacyjne kolejnych władarzy resortu edukacji w kontekście codziennej praktyki edukacyjnej, ze szczególnym uwzględnieniem skutków wprowadzanych rozwiązań formalno-prawnych.

Źródła prawa do nauki odnaleźć można w Powszechnej Deklaracji Praw Człowieka, która w art. 26 stanowi, że każdy człowiek ma prawo do nauki; nauka jest bezpłatna i obowiązkowa, przynajmniej na poziomie podstawowym. Edukacja techniczna i zawodowa powinna być powszechnie dostępna, a studia wyższe dostępne dla wszystkich na zasadzie równości⁶. Również w Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, a dokładniej w Protokole nr 1, w art. 2 prawo do nauki znalazło swoją egzemplifikację w postaci przepisu, zgodnie z którym nikt nie może być pozbawiony prawa do nauki, a wykonując swoje funkcje w dziedzinie wychowania i nauczania Państwo uznaje prawa rodziców do zapewnienia wychowania i nauczania zgodnie z własnymi przekonaniem religijnymi i filozoficznymi⁷.

W Konstytucji Rzeczypospolitej Polskiej prawo do nauki zostało określone przepisami art. 70. W ust. 1 tegoż artykułu „Każdy ma prawo do nauki” i jest to przepis, którego treść ma charakter prawa podmiotowego jednostki i oznacza możliwość zdobywania wiedzy na obszarze Polski zarówno

---

⁴ Zob.: P. Bała, *Konstytucyjne prawo do nauki a polski system oświaty*, Warszawa 2009, s. 221–231, A. Ogonowski, *Prawo do nauki*, [w:] *Wielka Encyklopedia prawa*, t. VI, *Prawo konstytucyjne*, red. A. Łabno, Warszawa 2016s. 261–262.

⁵ Dz.U. Nr 97, poz. 483 ze zm.

⁶ Powszechna Deklaracja Praw Człowieka, Paryż, grudzień 1948. Zob. M. Królikowski, K. Szczucki, *Komentarz do art. 70 ust. 1, 2, 4 Konstytucji RP*, [w:] *Konstytucja RP, Komentarz Art. 1–86*, t. I, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016, s. 1577–1579.

⁷ Protokół nr 1 do Konwencji o Ochronie Praw Człowieka i Podstawowych Wolności, Paryż, maj 1952.

przez obywateli Rzeczypospolitej Polskiej, jak i cudzoziemców⁸. Równocześnie w ustępie tym wprowadzono dwa obowiązki, jeden dotyczy obowiązku nauki do 18 roku życia, drugi natomiast to obowiązek szkolny, którego szczegółowe rozstrzygnięcia mają określić przepisy ustawy. Kolejne przepisy, określone w ust. 2–5, formułują gwarancje realizacji prawa do nauki poprzez wprowadzenie zasady pluralizmu systemu edukacji oznaczającego równoległe funkcjonowanie systemu szkół publicznych i niepublicznych, zasady bezpłatności nauki w szkołach publicznych, powszechnego i równego dostępu do wykształcenia, wolności wyboru przez rodziców szkół dla swoich dzieci, pomocy władz publicznych dla uczniów i studentów oraz zasady autonomii uczelni⁹. Przepisy art. 70, ust 1–5 należy, zdaniem konstytucjonalistów interpretować w powiązaniu z art. 32 Konstytucji RP (realizacja ogólnej zasady równości), art. 33 (zapewnienie dostępu do nauki niezależnie od płci), art. 48 i 53 (prawo do wychowania i nauczania zgodnego z przekonaniami) oraz art. 73 (wolność nauczania i badań naukowych). Szczegółowa analiza przepisów rozdziału drugiego Konstytucji wskazuje, że art. 70, ust. 1–5 należy do grupy norm konstytucyjnych, które zostały wyposażone w delegacje ustawowe, tzn. uszczegółowienie przepisów tego artykułu w całości – ust. 5 – lub w znaczącej części – ust. 1–4 – następuje w drodze ustawy. Zasadnym zatem, w moim przekonaniu, jest pytanie: jak w praktyce delegacje ustawowe zawarte w przepisach art. 70, ust. 1–5 są realizowane na poziomie szczegółowych rozwiązań normatywnych i jakie skutki niosą te rozwiązania dla organizacji i funkcjonowania systemu edukacji w kontekście realizacji konstytucyjnego prawa do nauki?¹⁰

Na fali zmian politycznych, gospodarczych i społecznych dokonujących się w Polsce po 1989 r., jednym z pierwszych obszarów życia społecznego, który został poddany gruntownym zmianom prawnym, był system edukacji. Już

---

⁸ M. Florczak-Wątor, *Komentarz do art. 70 Konstytucji*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. Tuleja, Warszawa 2019, s. 235–238.

⁹ W. Borysiak, *Komentarz do art. 70 ust. 3 Konstytucji RP*, [w:] *Konstytucja RP, Komentarz Art. 1–86*, t. I, ..., s. 1584–1597.

¹⁰ W analizie pominięty zostanie ust. 5 art. 70 dotyczący autonomii uczelni, gdyż wymaga on, w moim przekonaniu, osobnej analizy ze względu na złożoność i kontrowersyjność zagadnienia, zob.: K. Zaradkiewicz, *Komentarz do art. 70 ust. 5 Konstytucji RP*, [w:] *Konstytucja RP, Komentarz Art. 1–86*, t. I, ..., s. 1597–1626.

we wrześniu 1991 r. Sejm RP uchwalił „Ustawę o systemie oświaty”¹¹. W preambule do tej ustawy, która w polskim ustawodawstwie ma szczególne znaczenia, bowiem pełni ona rolę pomocniczą przy dokonywaniu wykładni przepisów, jest źródłem informacji o motywach, jakimi kierował się ustawodawca i celach, jakie zamierza osiągnąć wprowadzając określone normy prawne, autorzy odwołują się do Konstytucji Rzeczypospolitej z lipca 1952 r.¹² znowelizowanej w lutym 1976 r.¹³ W artykule 61 ust. 1¹⁴ sformułowano prawo do nauki, a w ust. 2, pkt. 1–4 określono zasady gwarantujące realizację tego prawa, zasady, które zupełnie nie przystawały do nowej rzeczywistości społeczno – gospodarczej Polski po 1989 r. Mamy już we wstępie do ustawy do czynienia z sytuacją rozdźwięku pomiędzy założeniami autorów Konstytucji z 1952 r., a autorami ustawy o systemie oświaty z 1991 r. w obszarze realizacji konstytucyjnego prawa do nauki. Rozdźwięk ten zostanie usunięty dopiero w 1997 r. po uchwaleniu nowej Konstytucji RP. To nie jedyna tego typu sytuacja, bowiem w kolejnym akapicie preambuły autorzy ustawy stwierdzają, że nauczanie i wychowanie w polskiej szkole, respektując chrześcijański system wartości, za podstawę przyjmuje uniwersalne zasady etyki. W tym przypadku również mamy do czynienia z zasadniczą rozbieżnością pomiędzy art. 2 Konstytucji z 1952 r.¹⁵, a intencjami ustawodawcy z jednej strony. Z drugiej zaś deklaracja ta zdecydowanie wyprzedza historię, bowiem regulacje prawne dotyczące stosunków między Państwem a Kościołem zostały określone w Konkordacie między Stolicą Apostolską a Rzeczypospolitą Polską, podpisanym w lipcu 1993 r. i ratyfikowanym w lutym 1998 r.¹⁶ Ostatecznie problem ten rozwiązała Konstytucja z 1997 r., poprzez art. 25, ust. 5, art. 48, ust. 1, art. 53, ust. 3.

---

¹¹ Dz.U. Nr 95, poz. 425.

¹² Ustawa z 29 grudnia 1989 r. o zmianie Konstytucji Rzeczypospolitej Ludowej wprowadziła szereg zmian, w tym zmiany dotyczące nazewnictwa. Określenie „Polska Rzeczypospolita Ludowa” zastąpiono określeniem „Rzeczypospolita Polska”.

¹³ Dz.U. Nr 5, poz. 29.

¹⁴ Po nowelizacji Konstytucji w 1976 r. artykuł ten występuje jako art. 72.

¹⁵ Artykuł ten określił rozdział Państwa i Kościoła.

¹⁶ W art. 12 Konkordatu usankcjonowano wprowadzenie religii do szkół, przy czym sam fakt powrotu do nauczania religii zaistniał zdecydowanie wcześniej bo na podstawie instrukcji Ministra Edukacji Narodowej z 30 sierpnia 1990 r., która, zdaniem wielu prawników naruszała obowiązujący stan prawny, tzn. przepisy określone w instrukcji były niezgodne z obowiązującą Konstytucją.

Ostatni akapit preambuły ustawy zawiera stwierdzenie, że szkoła powinna zapewnić każdemu uczniowi warunki niezbędne do wypełniania obowiązków rodzinnych i obywatelskich w oparciu o zasady solidarności, demokracji, tolerancji, sprawiedliwości i wolności. Nie jest możliwe na potrzeby tego opracowania, dokonanie interpretacji tego, co owe zasady oznaczają, lub mogłyby oznaczać. Paradoksalnie nie czyni tego ustawodawca, a odniesienie tych zasad, na przykład do konstytucyjnego prawa do nauki, mija się z celem, gdyż brak jest w Konstytucji stosownych przepisów. Natomiast zasady te stały się przedmiotem absolutnej dowolności interpretacji, będąc wielokrotnie wykorzystywane przez ustawodawcę jako uzasadnienie konieczności dokonania zmian prawnych, w dowolnym czasie, które miały, w opinii ustawodawcy, gwarantować prawidłowe funkcjonowanie systemu edukacji. W okresie zaledwie 6 lat (1991–1997) ustawa o systemie oświaty nowelizowana była siedmiokrotnie oraz opublikowano ponad 60 aktów wykonawczych w postaci rozporządzeń. Bez względu na reprezentowaną opcję polityczną, każdy kolejny wódz resortu, a było ich w omawianym okresie sześć, za konieczność uznawał zaznaczenie swojej bytności dokonaniem kolejnych zmian w prawie oświatowym, a w konsekwencji w organizacji i funkcjonowaniu całego systemu edukacji, zgodnie z bieżącymi, partykularnymi interesami politycznymi.

W okresie tym powoli, ale jednocześnie systematycznie, czyniono z systemu edukacji obszar walki politycznej między poszczególnymi ugrupowaniami politycznymi. Ustawa o systemie oświaty oraz akty wykonawcze do tej ustawy stały się narzędziem tej walki. Tworzenie warunków umożliwiających, nawet tak bardzo ograniczonego prawa do nauki, z jakim mamy do czynienia w Konstytucji z 1952 r., zupełnie, lub prawie zupełnie zostało zepchnięte na dalszy plan. Uchwalenie nowej Konstytucji w kwietniu 1997 r. nie zmieniło tej sytuacji w sposób zasadniczy. Wręcz odwrotnie. Już w 1999 r. przeprowadzono totalną reformę strukturalną i programową polskiego systemu edukacji, określaną często jako „reformę Handkego”. W uzasadnieniu wprowadzenia nowego ustroju szkolnego autorzy reformy odwołują się do: konieczności podniesienia poziomu społeczeństwa przez upowszechnienie wykształcenia średniego i wyższego, wyrównania szans edukacyjnych; poprawy jakości edukacji, rozumianej jako integralny proces wychowania i kształcenia¹⁷. Na-

---

¹⁷ Reforma systemu edukacji. Projekt, Warszawa 1998, s. 10.

tomiast trudno jest odnaleźć w projekcie, a potem w konkretnych rozwiązaniach formalno – prawnych odniesień do art. 70 Konstytucji z 1997 r. Cechą charakterystyczną działań reformatorskich, poza zmianami struktury organizacyjnej systemu edukacji, była niezwykle aktywność legislacyjna. W latach 1997–2016 Ministerstwo Edukacji Narodowej dokonało 54 nowelizacji ustawy o systemie oświaty oraz opublikowało 435 aktów wykonawczych do tych nowelizacji¹⁸. Część przepisów wprowadzanych poprzez nowelizację ustawy bądź rozporządzenia miało swoje uzasadnienie, bowiem dotyczyło rozwiązań dotyczących nowego ustroju szkolnego, to jednak zdecydowana większość wprowadzanych przepisów było egzemplifikacją instytucjonalnego myślenia władz resortu o systemie edukacji i przekonania, że wszystkie pojawiające się problemy w funkcjonowaniu systemu można rozwiązać przy pomocy norm prawnych.

Zmiany w układzie politycznym, jakie nastąpiły w 2015 r., zaowocowały kolejną reformą systemu edukacji, którą powszechnie określa się mianem „reformy Zalewskiej”. O ile autorzy poprzedniej reformy w swych decyzjach odwoływali się, od czasu do czasu, do konstytucyjnego prawa do nauki i konieczności tworzenia warunków gwarantujących jego realizację, nawet wówczas, gdy naruszane były przepisy Konstytucji, to reforma rozpoczęta w 2017 r. miała, i nadal ma, wymiar *stricte* polityczny. U jej podstaw legły trzy hasła wyborcze: likwidacja gimnazjów, powrót do ustroju szkolnego sprzed „reformy Handkego” oraz powrót do obowiązku szkolnego od 7 roku życia. Pominę dyskusję nad założeniami reformy, która to dyskusja po stronie autorów reformy pozbawiona była argumentacji merytorycznej, co jedynie potwierdzało polityczny charakter proponowanych zmian. Świadczy o tym także sposób wprowadzania poszczególnych rozwiązań. Otóż dokonano tego przy pomocy trzech ustaw: ustawy „Prawo oświatowe”¹⁹, ustawy „Przepisy wprowadzające ustawę „Prawo oświatowe”²⁰ oraz znowelizowanej ustawy o systemie oświaty z 1991 r. Po raz pierwszy w historii polskiej oświaty mamy do czynienia z sytuacją, w której organizację i funkcjonowanie systemu edukacji regulują normy prawne określone w trzech ustawach.

---

¹⁸ Zestawienie ilościowe sporządzona na podstawie analizy zawartości Internetowego Systemu Aktów Prawnych: www.isap.sejm.gov.pl (10.03.2021).

¹⁹ Dz.U. 2017, poz. 59.

²⁰ Dz.U. 2017, poz. 60.

Nową ustawę „Prawo oświatowe” rozpoczyna preambuła, która jest wierną kopią preambuły z ustawy z 1991 r., co jednoznacznie wskazuje, że ustawodawca nie zamierza zmieniać dotychczasowego sposobu regulowania funkcjonowania edukacji, którego cechą był coraz bardziej pogłębiający się interwencjonizm państwa w sferę edukacji, a skutkiem nadmierna juredyzacja polegająca na dążeniu ustawodawcy do regulacji prawnych określających funkcjonowanie każdego elementu systemu edukacji, z pełnym przekonaniem, że nie mogą one funkcjonować bez stosownego zestawu norm prawnych. Potwierdzeniem powyższej opinii są dane liczbowe. Ustawa „Prawo oświatowe” oraz ustawa o systemie oświaty z 1991 r. były w okresie ostatnich czterech lat nowelizowane 12 razy, do których opublikowano 222 aktów wykonawczych lub nowelizacji aktów już istniejących. W praktyce mamy do czynienia z ogromną ilością norm prawnych, wśród których spotkać można regulacje nie dające się wyegzekwować, wewnętrznie niespójne, bez odpowiedniego zabezpieczenia finansowego, a związek z codziennością edukacyjną pozostawia wiele do życzenia²¹.

Od dłuższego czasu mamy do czynienia ze zjawiskiem destabilizacji podstaw prawnych, której przejawem jest między innymi fakt, iż w omawianym okresie Trybunał Konstytucyjny siedmiokrotnie zakwestionował szereg przepisów nowelizowanych ustaw i rozporządzeń jako niezgodne z Konstytucją Rzeczypospolitej²², przy czym trzy spośród nich bezpośrednio dotyczą rozstrzygnięć prawnych, które zostały uznane za niezgodne z art. 70 Konstytucji RP, a dokładniej z ust. 2 i 4 tegoż artykułu²³.

Dokonując oceny aktualnego stanu podstaw prawnych polskiego systemu edukacji odwołam się do oceny dokonanej przez prof. A. Zolla, który w 2004 r. stwierdził: „prawo zatraciło, ze względu na ilość obowiązujących przepisów, ich

---

²¹ Zob.: M. Dudzikowa, *Mit o szkole jako miejscu wszechstronnego rozwoju ucznia*, Kraków 2004; B. Śliwerski, *Problemy współczesnej edukacji. Dekonstrukcja polityki oświatowej*, Kraków 2009; B. Śliwerski, *Edukacja (w) polityce. Polityka (w) edukacji. Inspiracje do badań polityki oświatowej*, Kraków 2015; R. Peczkowski, *Meandry polskiego prawa oświatowego*, [w:] *Człowiek. Media. Edukacja*, red. J. Morbitzer, D. Morańska, E. Musiał, Dąbrowa Górnicza 2015; R. Peczkowski, M. Wrońska, *Polskie prawo oświatowe jako narzędzie realizacji instytucjonalnego myślenia o szkole*, [w:] *Edukacja a myślenie. Inkluzja czy współmierność...* red. K. Przyszczykowski, S. Futyma, G. Barabas, Poznań 2018.

²² Sygn. akt: K 29/00; K 50/02; U 5/06; K 19/07; K 35/12; K 38/12; K 2/15.

²³ Sygn. akt: K 50/02; U 5/06; K 2/15.

niespójność, wieloznaczność i niestabilność, funkcję motywującą podmioty do nakazanego w normach prawnych zachowania. Adresat normy prawnej nie jest w stanie zapoznać się z jej treścią, nie jest w stanie, bez pomocy fachowców, określić zakres swoich praw i obowiązków wynikających z obowiązujących norm²⁴. Odwołując się do koncepcji J. Habermasa można powiedzieć, że polski system edukacji został „skolonizowany” przez system norm prawnych, a ich wszechobecność jest główną przyczyną powodującą brak stabilizacji tego systemu, łatwość ingerencji w jego strukturę w zależności od partykularnych interesów określonej opcji politycznej oraz jego niewydolność. W konsekwencji prowadzi to do sytuacji ograniczania konstytucyjnego prawa do nauki, zwłaszcza w obszarze warunków gwarantujących jego realizację. O słuszności tej tezy świadczą między innymi manipulacje władz resortu przy przepisach dotyczących realizacji konstytucyjnego obowiązku szkolnego, brak możliwości pełnej realizacji art. 73 gwarantującego między innymi wolność nauczania ograniczając realizację procesu kształcenia wyłącznie do systemu klasowo – lekcyjnego, bez możliwości wykorzystania form alternatywnych, manipulacje przy przepisach dotyczących tworzenia systemu wsparcia finansowego i organizacyjnego dla uczniów.

Mając na uwadze powyższe zasadnym wydaje się pytanie co dalej?, jaka jest perspektywa rozwoju podstaw prawnych systemu edukacji w kontekście realizacji konstytucyjnego prawa do nauki? W moim przekonaniu istnieją dwie perspektywy. Pierwsza z nich to kontynuacja dotychczasowych sposobów kreowania podstaw prawnych organizacji i funkcjonowania systemu edukacji. Oznacza to pogłębiający się interwencjonizm państwowy w sferę edukacji, instytucje państwowe powołane do stanowienia prawa staną się, a w zasadzie już są, swoistego rodzaju fabrykami norm prawnych, tworzącymi coraz bardziej ciasny gorset prawny nałożony na system oświaty. Konsekwencją tego stanu będzie niewydolność tego systemu we wszystkich jego elementach strukturalnych, dowolność interpretacji przepisów w zależności od interesów politycznych. Kolejne zmiany przepisów prawnych, nie tylko, że nie poprawią aktualnego stanu rzeczy, wręcz odwrotnie, stan ten będą jeszcze bardziej komplikować, a realizacja konstytucyjnego prawa do nauki –

---

²⁴ A. Zoll, *Główne grzechy w funkcjonowaniu państwa prawa*. Referat wygłoszony na konferencji nt. *Czy Polska jest państwem prawa?*, Warszawa, 15 październik 2004 r.

art. 70, ust. 1–5 – oraz praw pokrewnych – art. 53 oraz 73 – będzie coraz bardziej ograniczana. Jest to perspektywa najmniej pożądana, ale jednocześnie, jak dowodzi dotychczasowa praktyka, najbardziej prawdopodobna.

U podstaw drugiej leży zasada odziedziczona z prawa rzymskiego, która stanowi: „To, co od początku jest wadliwe, nie może być uzdrowione z wpływem czasu” (*Quod ab initio est vitiosum non potest tractu temporis convalescere*). Oznacza to, z jednej strony, konieczność nowej interpretacji konstytucyjnego prawa do nauki oraz praw pokrewnych, łącznie z dokonaniem korekt przepisów konstytucyjnych uwzględniających dynamicznie zmieniającą się rzeczywistość społeczną i gospodarczą. Z drugiej zaś opracowanie i przyjęcie nowej regulacji prawnej w postaci ustawy określającej w sposób jednoznaczny cele, zadania oraz zasady organizacji i funkcjonowania systemu edukacji podstawę której stanowią przepisy Konstytucji RP.

Powinna to być ustawa określająca przestrzeń umożliwiającą budowanie kreatywnych postaw wszystkich podmiotów tego systemu, uwzględniająca zasadę, iż edukacja, tak jak i Rzeczpospolita Polska jest dobrem wspólnym wszystkich obywateli, całego społeczeństwa, a nie własnością elit politycznych, którą ograniczy, w sposób zasadniczy, interwencjonizm państwowy w tę sferę życia publicznego. Ponadto ustawa ta w pełni realizować będzie zasady określone przez L. Fullera, autor koncepcji wewnętrznej moralności prawa, a mianowicie: prawo powinno składać się z norm ogólnych, opublikowane w sposób dostępny dla wszystkich, być zrozumiałe, zawierać normy prawne, które nie są sprzeczne ze sobą, nakładać obowiązki możliwe do spełnienia, nie powinno podlegać częstym zmianom, normy prawne nie mogą mieć mocy wstecznej, a państwo powinno działać tylko i wyłącznie na podstawie prawa²⁵.

Literatura

- Bała P., *Konstytucyjne prawo do nauki a polski system oświaty*, Warszawa 2009.
Banaszak B., *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, Warszawa 2012.
Borysiak W., *Komentarz do art. 70 ust. 3 Konstytucji RP*, [w:] *Konstytucja RP, Komentarz Art. 1–86*, t. I, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016.
Dudzikowa M., *Mit o szkole jako miejscu wszechstronnego rozwoju ucznia*, Kraków 2004.

²⁵ L. Fuller, *Moralność prawa*. Warszawa 2004.

- Florczak-Wątor M., *Komentarz do art. 70 Konstytucji*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. Tuleja, Warszawa 2019.
- Fuller L., *Moralność prawa*. Warszawa 2004.
- Królikowski M., Szczucki K., *Komentarz do art. 70 ust. 1, 2, 4 Konstytucji RP*, [w:] *Konstytucja RP, Komentarz Art. 1–86*, t. I, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016.
- Ogonowski A., *Prawo do nauki*, [w:] *Wielka Encyklopedia prawa*, t. VI, *Prawo konstytucyjne*, red. A. Łabno, Warszawa 2016.
- Pęczkowski R., *Meandry polskiego prawa oświatowego*, [w:] *Człowiek. Media. Edukacja*, red. J. Morbitzer, D. Morańska, E. Musiał, Dąbrowa Górnicza 2015.
- Pęczkowski R., Wrońska M., *Polskie prawo oświatowe jako narzędzie realizacji instytucjonalnego myślenia o szkole*, [w:] *Edukacja a myślenia. Inkluzja czy współmierność...* red. K. Przyszczypkowski, S. Futyma, G. Barabasz, Poznań 2018.
- Śliwerski B., *Edukacja (w) polityce. Polityka (w) edukacji. Inspiracje do badań polityki oświatowej*, Kraków 2015.
- Śliwerski B., *Problemy współczesnej edukacji. Dekonstrukcja polityki oświatowej*, Kraków 2009.
- Zaradkiewicz K., *Komentarz do art. 70 ust. 5 Konstytucji RP*, [w:] *Konstytucja RP, Komentarz Art. 1–86*, t. I, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016.
- Zięba-Załucka H., *Prawo do nauki*, [w:] *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz encyklopedyczny*, red. W. Skrzydło, S. Grabowska, R. Grabowski, Warszawa 2009.
- Zoll A., *Główne grzechy w funkcjonowaniu państwa prawa*. Referat wygłoszony na konferencji nt. *Czy Polska jest państwem prawa?*, Warszawa, 15 październik 2004 r.